

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle,

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI TARTUNTATAUTILAIN MUUTTAMISESTA (HE 190/2022 VP)

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan pyynnöstä oikeusministeriö esittää otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä kunnioittavasti asiantuntijalausuntonaan seuraavat näkökohdat.

1 Tartuntatautilakiesityksen riippuvuus Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta

Hallituksen esityksessä todetaan (s.19 s. ja 22 s.), että oikeusministeriössä on valmisteilla hallituksen esitys laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta.

Esitysehdotus Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991), *itsehallintolaki*, muuttamisesta on tarkoitus 17.11.2022 esitellä valtioneuvoston yleisistunnolle. Esitysehdotusta valmistellaan valtioneuvostossa yhteistoiminnassa Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kanssa.

Eduskunnassa käsiteltävän tartuntatautilakiesityksen näkökulmasta itsehallintolain muutoshankkeen taustalla on, ettei itsehallintolain 30 §:n 9 kohdan nykyinen sananmuoto riittävästi huomioi myös ihmisten tarttuvien tautien torjunnan tehtävänkentälle ehdotettua sosiaali- ja terveydenhuollon hallintorakenteiden muutosta. HE:ssa 190/2022 vp ehdotetaan muun muassa kuntien tartuntatautilaissa säädettyjä nykyisiä tehtäviä 1.1.2023 siirrettäviksi hyvinvointialueille (vrt. HE 56/2021 vp-EV 66/2022 vp).

Itsehallintolain 30 §:n 9 kohdan mukaan: ”9) tehtävistä, jotka ihmisten ja kotieläinten tarttuvien tautien torjuntaa koskevan lainsäädännön mukaan kuuluvat valtakunnan viranomaiselle *tai kunnille*, huolehtii maakunnassa maakunnan hallitus tai muu maakuntalaissa säädetty viranomainen”.

Itsehallintolakia on muutettava niin, että siinä huomioitaisiin riittävästi myös kunnilta hyvinvointialueille siirrettäviksi ehdotetut nykyiset ihmisten tarttuvien tautien torjuntatehtävät.

Sisällöllisesti katsottuna itsehallintolain muutostarve on lähinnä tekninen. Maakunnan nykyisen hallintotoimivallan huolehtia Ahvenanmaalla valtakunnan lainsäädäntövaltaan¹

¹ Itsehallintolain 18 §:n 12 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat terveyden- ja sairaanhoitoa 27 §:n 24, 29 ja 30 kohdassa säädettyin poikkeuksin. Itsehallintolain 27 §:n 29 ja 31 kohdan mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat ihmisten ja kotieläinten tarttuvien tautien torjuntaa. Itsehallintolain 30 §:stä seuraa, että valtakunnan viranomaiset huolehtivat Ahvenanmaalla lain 27 §:ssä tarkoitetuista hallintotehtävistä, jollei sen 30 §:stä tai 32 §:n nojalla annetusta sopimusasetuksesta muuta johdu. Tarttuvien tautien

kuuluvasta muun muassa ihmisten tarttuvien tautien torjunnasta on tarkoitus säilyä muuttumattomana.

Ahvenanmaan maakunnalla on kansainväliseen tapaoikeuteen ja Suomen valtiorjärjestykseen perustuva erityisasema. Perustuslain 120 §:n mukaan Ahvenanmaan maakunnalla on itsehallinto sen mukaan kuin Ahvenanmaan itsehallintolaissa erikseen säädetään. Maakunnan itsehallinnolla on myös kansainväliset takeet (ks. HE 1/1998 vp, s. 177/II). Maakunnan erityisasema ilmenee varsinkin maakunnalle kuuluvana laajana itsehallintona, jolla on kansainväliset takeet ennen muuta vuoden 1921 ns. Ahvenanmaan sopimuksen johdosta (PeVM 10/1998 vp, s. 34—35).

Perustuslain 75 §:n 1 momentin mukaan Ahvenanmaan itsehallintolain säätämisyjärjestyksestä on voimassa, mitä siitä itsehallintolaissa erikseen säädetään. Säännös täydentää perustuslain 120 §:n itsehallintoa koskevaa yleistä säännöstä.

Ahvenanmaan itsehallintolain 69 §:n 1 momentin mukaan itsehallintolakia voidaan mm. muuttaa vain eduskunnan ja maakuntapäivien yhtäpitävin päätösin. Eduskunnassa päätös on tehtävä siinä järjestyksessä kuin perustuslain muuttamisesta on säädetty. Maakuntapäivillä päätös on tehtävä siten, että sitä on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä. Perustuslain 73 §:ssä säädetään perustuslain säätämisyjärjestyksestä.

Ahvenanmaan itsehallintolaki ei muodollisesti ole perustuslaki, mutta se rinnastuu perustuslakiin vaikeutetun säätämisyjärjestyksen vuoksi (HE 1/1998 vp, s. 127/I). Perustuslakivaliokunta on toisaalta nykyistä itsehallintolakia säädettäessä todennut, että itsehallintolaissa on runsaasti säännöksiä, jotka eivät valtiosääntöteoreettiselta kannalta kuulu perustuslain tasolle (PeVM 15/1990 vp, s. 6/I). Oikeusministeriö toteaa, että itsehallintolain 30 §:n 9 kohta on esimerkki tästä.

Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti arvioinut lakiehdotusten suhdetta myös itsehallintolakiin ja antanut lausuntoja siitä, tuleeko ne käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä vai Ahvenanmaan itsehallintolain 69 §:ssä (ja 59 §:ssä) säädetyssä järjestyksessä. Ahvenanmaan itsehallintolaki rinnastuu perustuslakiin myös perustuslakivaliokunnan perustuslain 74 §:ssä säädetyin tehtävien kannalta (ks. PeVL 18/2022 vp, PeVL 17/2021 vp, kappaleet 191-196, PeVL 26/2017 vp, PeVL 44/2016 vp, PeVL 36/2001 vp, s. 3/I ja siinä viitattut lausunnot). Tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä voidaan käsitellä vain sellaiset lakiehdotukset, jotka ovat sopusoinnussa sekä perustuslain että Ahvenanmaan itsehallintolain kanssa (esim. PeVL 18/2022 vp, PeVL 17/2021 vp, kappaleet 191-196, PeVL 26/2017 vp, s. 73).

Valiokunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä (s. 22 s.) on viitattu perustuslakivaliokunnan itsehallintolakia koskevaan mietintö- ja lausuntokäytäntöön (PeVM 12/2018 vp, s. 3 ja PeVL 26/2017 vp, s. 75). Esityksessä mainitussa tilanteessa kyse oli siitä, että itsehallintolakia oli vaalikauden lopussa esitetty muutettavaksi eduskunnan käsiteltävänä olleen toisen hallituksen esityksen yhteydessä.²

torjunnan osalta on siis itsehallintolakiin säädetty poikkeus valtakunnan hallintotoimivaltaan Ahvenanmaalla nähden. Huolehtiessaan tartuntatautiasioista maakunnan viranomaiset noudattavat valtakunnan lakia.

² ”Perustuslakivaliokunnan itsehallintolain osittaisuudistuksesta antaman mietinnön (PeVM 12/2018 vp, s. 3) mukaan ”... nyt käsillä oleva itsehallintolain muutos muodostaa toteutuessaan sellaisen asianmukaisen sääntelyn verohyvityksen poistuman kompensoimisesta, jota valiokunta on edellyttänyt maakunta- ja sote-uudistusta

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan esityksestä olisi perusteltua pyytää lausuntoa perustuslakivaliokunnalta itsehallintolain asema valtiosäännössä huomioon ottaen ja koska hallituksen esitystä Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta ei vielä ole annettu eduskunnalle.

2 Muuta

Oikeusministeriöllä ei ole esityksestä muuta lausuttavaa.

Oikeusministeriö on lausunut esityksestä aikaisemmassa valmisteluvaiheessa ja on siinä esittänyt huomioita henkilötietojen suojaa koskevilta osin. Oikeusministeriön aikaisemmat huomiot on otettu hyvin jatkovalmistelussa huomioon.

koskevassa lausunnossa (PeVL 26/2017 vp, s. 75). Valiokunta toteaa, että itsehallintolain muutosta koskevan ehdotuksen tulee vähintään olla hyväksytty eduskunnassa lepäämään ennen kuin maakunta- ja sote-uudistusta koskevia lakiehdotuksia voidaan hyväksyä. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin todennut, ettei Ahvenanmaan itsehallintolakiin sisältyvä sääntely sellaisenaan estä valtakunnan lainsäädäntöä, jolla muutetaan voimassa olevaa tuloverolainsäädäntöä (PeVL 26/2017 vp, s. 75)."